

Nie stać nas na marnowanie talentów!

Wspieranie uczniów zdolnych - wspólna sprawa

dr Tomasz Knopik
(Instytut Psychologii UMCS)
tomasz.knopik@umcs.eu

Marnowanie talentów

Wyobraźmy sobie osobę zdolną jako posiadacza ciężkiego worka ze złotem.

Worek wykonano z przezroczystej folii, więc każdy może zobaczyć jego zawartość. Ludzie spotykający zdolnego zachwycają się jego stanem posiadania i myślą, że jest szczęśliwcem. Są przekonani, że zdolny człowiek niczego już nie potrzebuje – przecież ma tyle bogactwa. Kiedy zastanawiają się, kto potrzebuje wsparcia, o tym zdolnym bogaczu wspominają jako ostatnim (wiadomo: są biedniejsi) lub w ogóle nie biorą go pod uwagę. Tymczasem zdolny chciałby sobie odpocząć, zrzucić wór i wyprostować plecy. Nie może jednak tego zrobić, gdyż ciężar jest przytwierdzony na stałe. Jedyne, na co może liczyć, to pomoc innych w podtrzymywaniu worka. Rzadko o nią prosi, a nikt nie domyśla się nawet, że bogacz może czegoś jeszcze w ogóle potrzebować. Pewnego dnia zdolny, mdlejąc ze zmęczenia, wpada na pomysł: „Skoro nie mogę zdjąć worka, to może uda mi się go chociaż opróżnić”. Wyrzuca sztabki złota na prawo i lewo, nie bacząc na to, czy ktoś je odnajdzie i wykorzysta. Czuje ulgę. Dopiero po latach, spoglądając na ciągle umocowany na plecach pusty worek, zadaje sobie pytanie: „Co się stało z jego zawartością?”

Zdolności

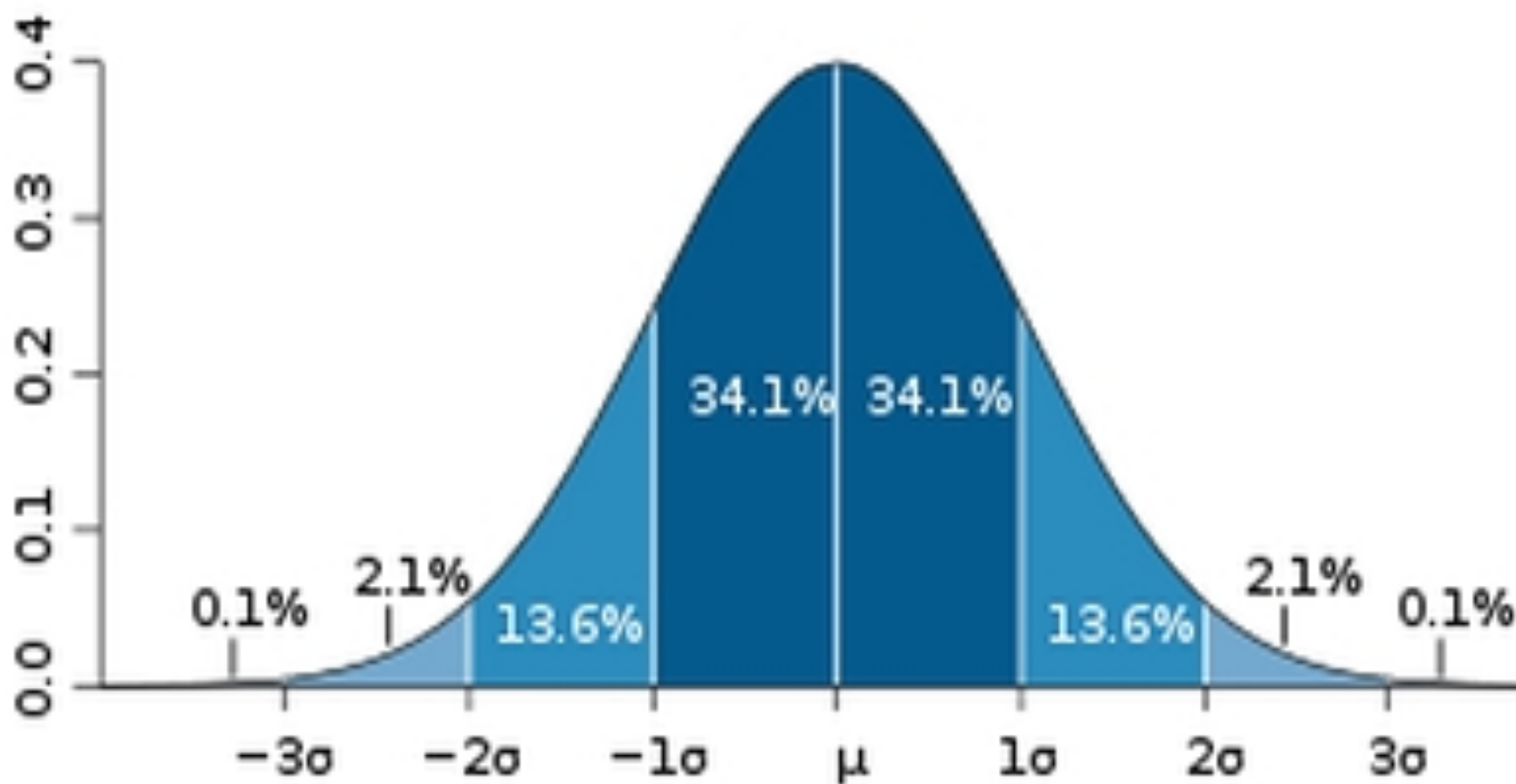
różnice indywidualne, które sprawiają, że przy jednakowej motywacji i uprzednim przygotowaniu poszczególni ludzie osiągają w porównywalnych warunkach zewnętrznych niejednakowe rezultaty w uczeniu się i działaniu
(za: Tomaszewski, 1976)

Definicja Franza Mönksa:

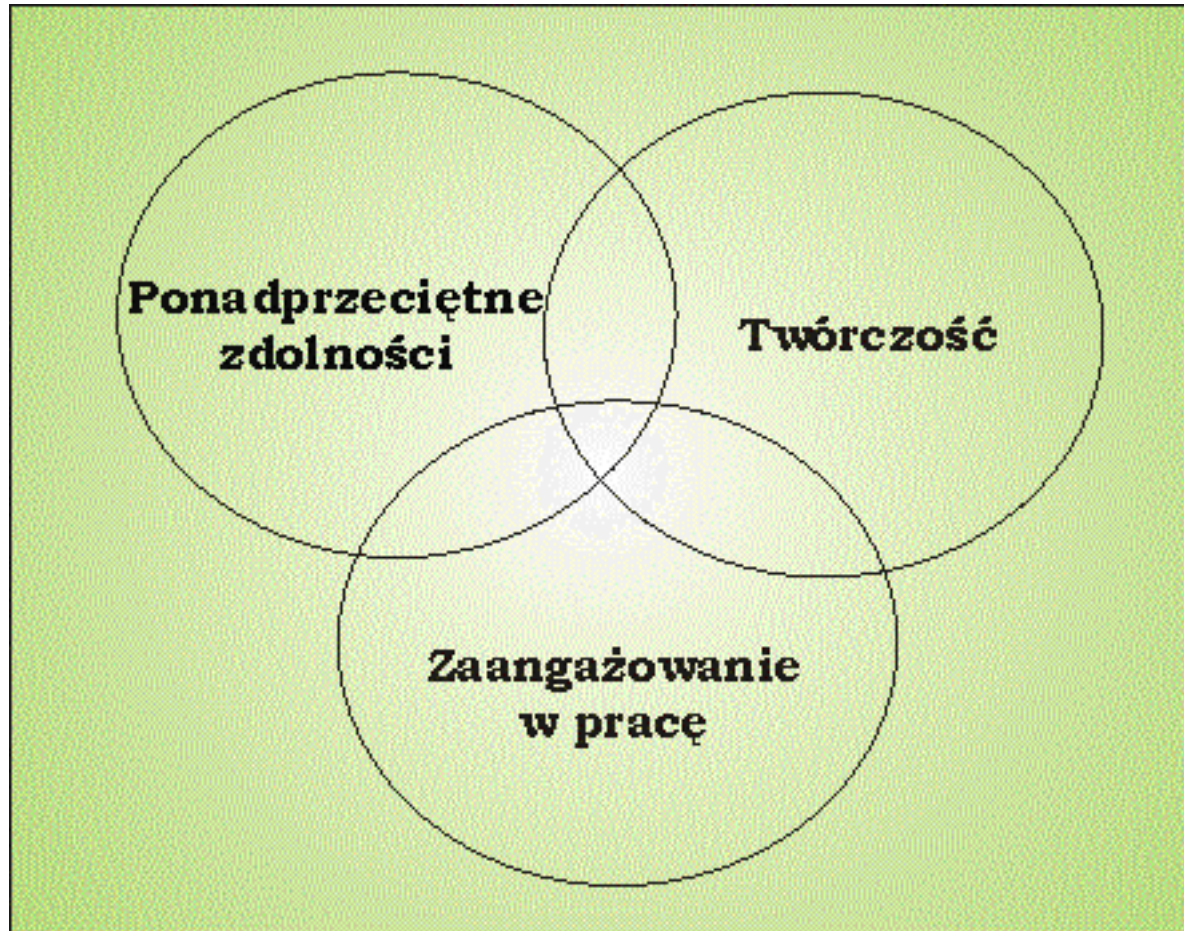
Zdolności są indywidualnym potencjałem ujawniającym się poprzez wybitne osiągnięcia w jednej lub w wielu dziedzinach.

Nauczyciele prezentują ponad 20 różnych definicji zdolności – czy zatem mówimy o tym samym **uczniu zdolnym**?

Krzywa rozkładu normalnego

Model zdolności J. S. Renzullo

Model Renzullego - założenia

Ponadprzeciętne zdolności, rozumiane jako:

- **ogólne zdolności**, które można mierzyć za pomocą testów do badania inteligencji ogólnej
- **zdolności specyficzne (specjalne, uzdolnienia)** - dotyczą specyficznych dziedzin i wiążą się z konkretnymi działaniami. Są to min. uzdolnienia matematyczne, rzeźbiarskie, fotograficzne.

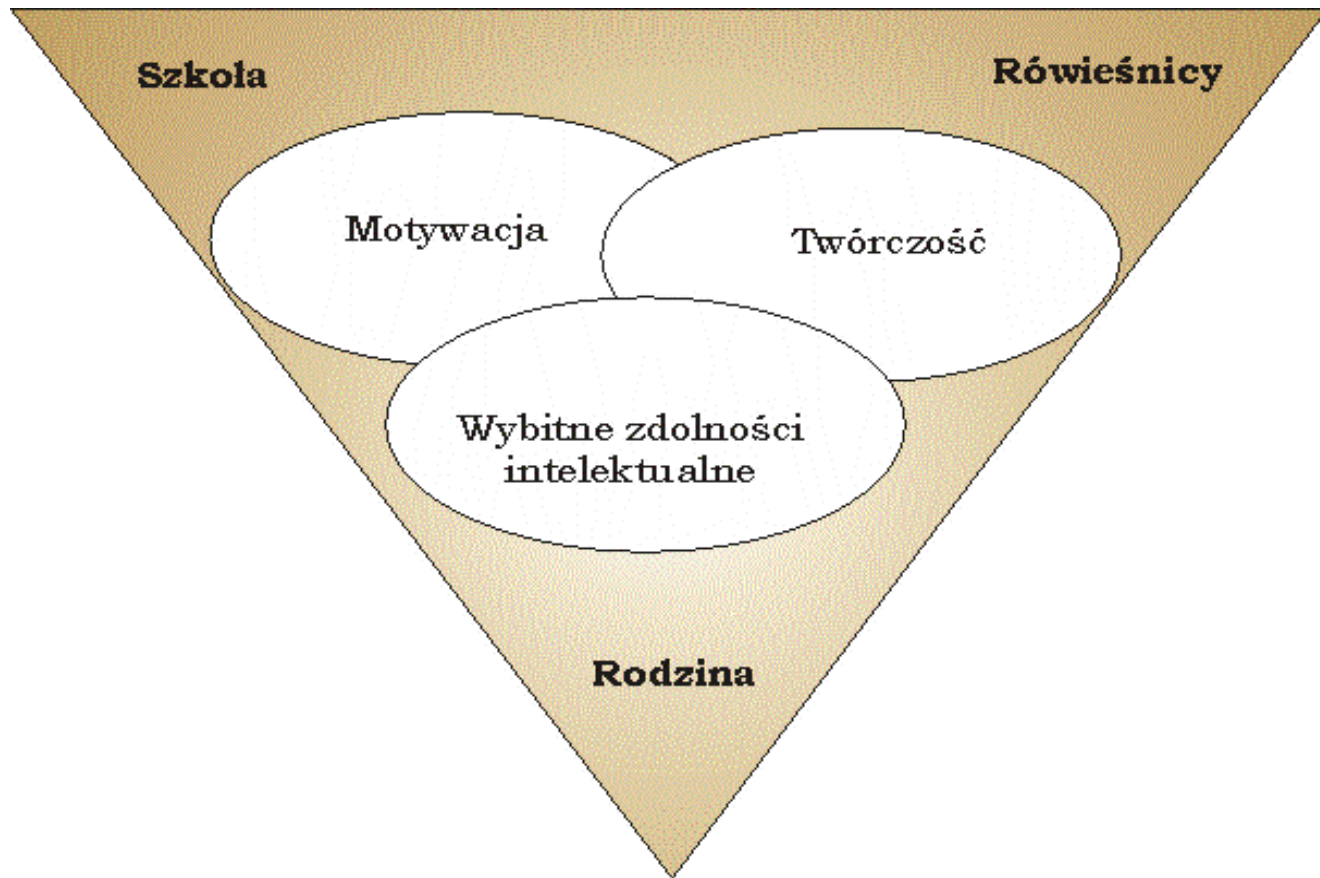
Zaangażowania w zadanie (uporczywość, wytrzymłość, ciężka praca, samozaparcie w ćwiczeniach, pewność siebie, wiara w swoje zdolności i wykonywaną pracę, fascynacja problemem).

Zdolności twórcze rozumiane jako zdolności dywergencyjne (płynność i oryginalność myślenia, otwartość na doświadczenia, ciekawość, ryzyko, wrażliwość, gotowość do odbioru bodźców z zewnątrz, wrażliwość na odczucia).

Zdolny, ale leniwy...

Model zdolności Franza Mönksa

Model zdolności Abrahama Tannenbauma

- zdolności ogólne
- zdolności kierunkowe
- czynniki niezwiązane z myśleniem (motywacja do osiągnięć, dojrzałość emocjonalna, odporność psychiczna)
- czynniki środowiskowe (rodzina, szkoła, rówieśnicy)
- czynniki przypadku („uśmiech losu”)

Potrzeby uczniów zdolnych według nauczycieli

- I typ – potrzeby poznawcze (poszerzanie wiedzy, specjalizacja wiedzy);
- II typ – potrzeby społeczne (kontakt z innymi zdolnymi osobami, akceptacja ze strony rówieśników/klasy);
- III typ – potrzeby motywacyjne (zachęta do samorozwoju, zaciekawienie tematem ze strony autorytetów, dostęp do mistrzów);
- IV typ – potrzeby emocjonalne (radzenie z nadwrażliwością emocjonalną, niska kontrola emocji, problem rywalizacji z innymi);
- V typ – potrzeby materialne (dostęp do książek, odpowiedniego sprzętu, brak środków finansowych na wyjazdy, zajęcia w mieście);
- VI typ – potrzeby w zakresie poradnictwa i doradztwa (brak wsparcia dotyczącego podejmowania dalszych wyborów edukacyjnych, wielość zainteresowań i trudność w zdecydowaniu, czemu poświęcić największą uwagę, radzenie sobie z presją ze strony rodziców).

Problemy rozwojowe uczniów zdolnych

ENDOGENNE – związane są z cechami indywidualnymi dziecka niezależnymi od środowiska, wynikają z cech wewnętrznych dziecka uzdolnionego

EGZOGENNE – powstają w wyniku interakcji dziecka ze środowiskiem (szkoła, rodzice, rówieśnicy)

Problemy endogenne

- ❖ brak krytycyzmu vs. nadmierny krytycyzm (samokrytycyzm)
- ❖ idealizm aksjologiczny
- ❖ indywidualizm, niezależność
- ❖ niski próg tolerancji wobec otoczenia
- ❖ perfekcjonizm
- ❖ różnorodność zainteresowań i zdolności
- ❖ skłonność do rywalizacji
- ❖ nieumiejętność stawiania sobie celów adekwatnych do możliwości
- ❖ unikanie podejmowania ryzyka

Perfekcjonizm

Problemy egzogenne

- ❖ konformizm vs. indywidualizm
- ❖ oczekiwania ze strony otoczenia
- ❖ relacje rówieśnicze
- ❖ zredukowanie osoby zdolnej do jej talentu (osiągnięć) – case Roberta McFarlane’a (praca – jedyny wskaźnik jego wartości – praca jako chwast na trawniku życia)
- ❖ depresja egzogenna

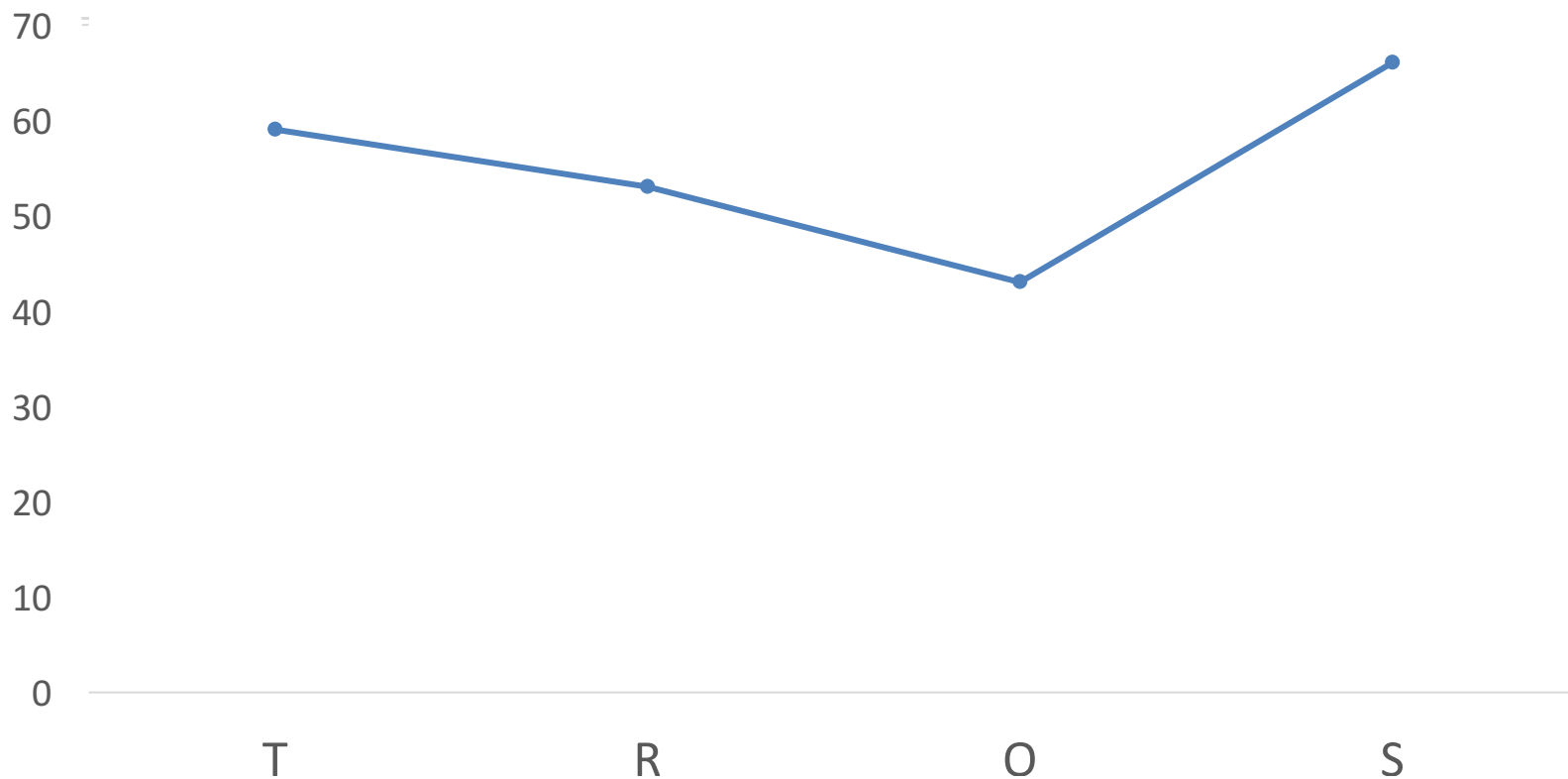
Syndrom

nieadekwatnych osiągnięć szkolnych

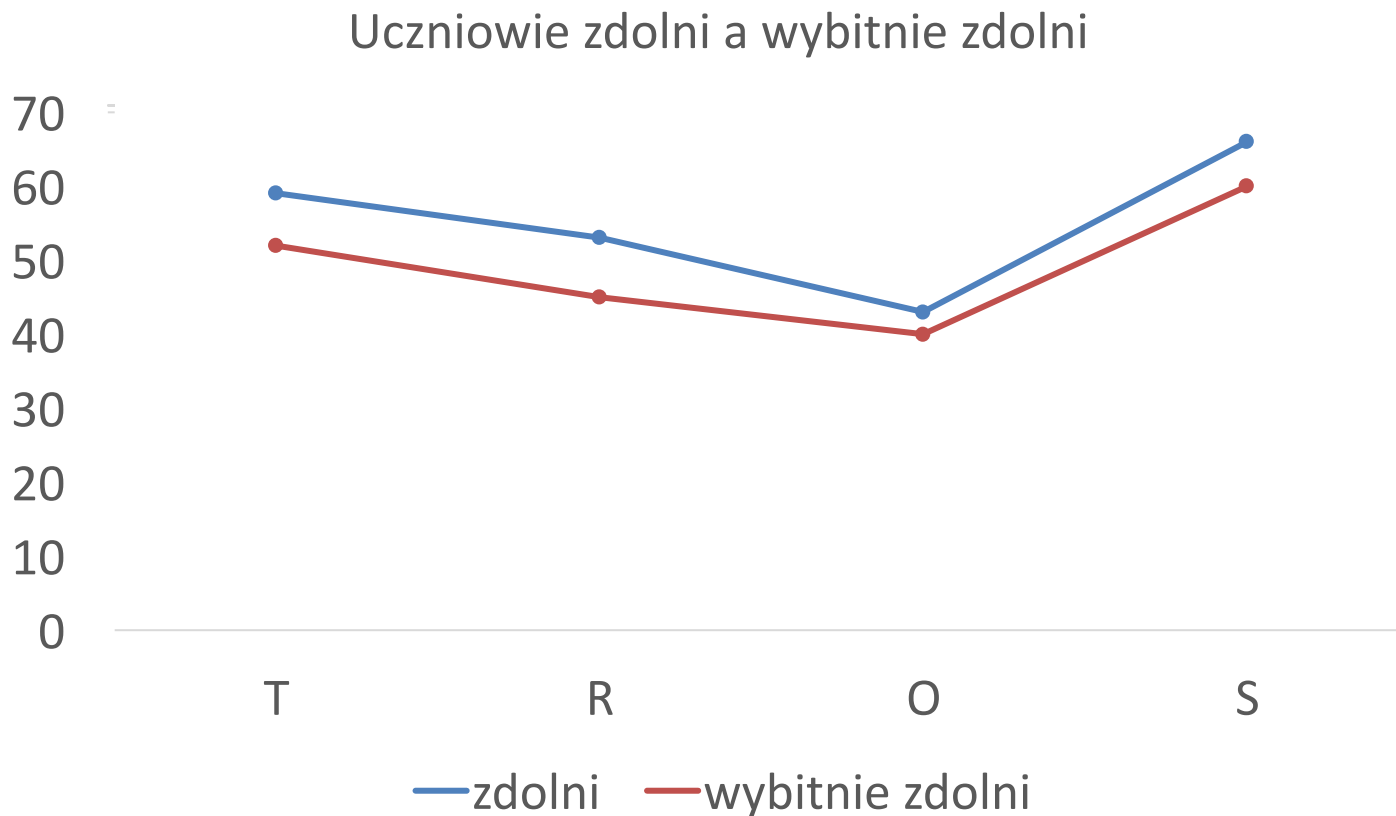
- występowanie zaniżonych wyników (osiągnięć) u uczniów o potencjalnie wysokim poziomie zdolności;
- ok. 50% uczniów zdolnych nie wykorzystuje swoich możliwości i osiąga niskie wyniki w nauczaniu;
- czynniki społeczne, w tym: czynniki dyskryminacyjne, relacje rówieśnicze, atmosfera w domu, jakość edukacji, stymulujące środowisko;
- czynniki endogenne, w tym: sprawczość, motywacja osiągnięć, samowiedza, style poznawcze, otwartość na doświadczenia, poziom twórczości, temperament

Wyniki uczniów zdolnych

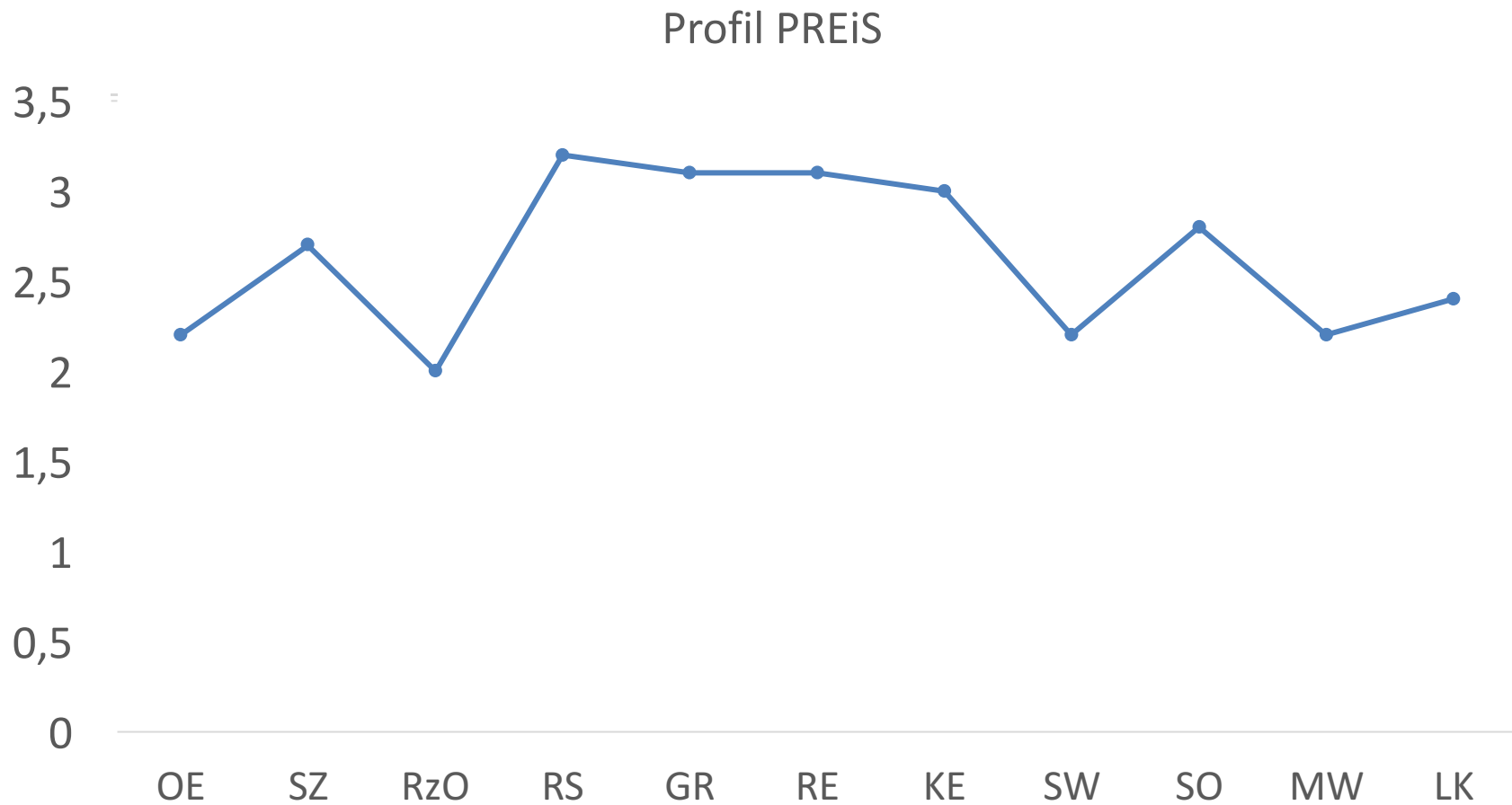
Profil TROS dla uczniów zdolnych (N=189)

Wyniki uczniów wybitnie zdolnych

Profil PREiS uczniów zdolnych

Zakres i jakość relacji społecznych (RS):

- Ma szeroką sieć wsparcia społecznego ze strony osób dorosłych. 0 1 2 3 4
- Ma szeroką sieć wsparcia społecznego ze strony rówieśników. 0 1 2 3 4
- Jest izolowany przez klasę. 0 1 2 3 4
- Dobrze czuje się w swojej klasie. 0 1 2 3 4
- Rozwiązuje konflikty z rówieśnikami bez uciekania się do agresji. 0 1 2 3 4
- Ma satysfakcjonujące relacje społeczne poza szkołą. 0 1 2 3 4

Samowiedza (SW)

- Wymienia swoje mocne i słabe strony. 0 1 2 3 4
- Określa swoje uzdolnienia. 0 1 2 3 4
- Opisuje swoje zainteresowania. 0 1 2 3 4
- Podejmuje zadania powyżej swoich możliwości.
0 1 2 3 4
- Zastanawia się nad swoim zachowaniem.
0 1 2 3 4
- Wie, co jest dla niego ważne w życiu. 0 1 2 3 4
- Wie, w czym jest dobry. 0 1 2 3 4

Motywacja wewnętrzna (MW)

- Poświęca czas na rozwijanie swoich zainteresowań.
0 1 2 3 4
- Wysokie oceny są dla niego/dla niej ważniejsze niż sama przyjemność uczenia się. 0 1 2 3 4
- W swoich działaniach stara się przypodobać innym.
0 1 2 3 4
- Nie zraża się wysokim poziomem trudności podejmowanych zadań. 0 1 2 3 4
- Wykazuje inicjatywę w organizowaniu sobie czasu wolnego. 0 1 2 3 4
- Ma potrzebę pomagania innym. 0 1 2 3 4

Obszary doradztwa zawodowego w systemie oświaty

- 1. Poznawanie własnych zasobów**, m.in.: zainteresowań, zdolności i uzdolnień, mocnych i słabych stron jako potencjalnych obszarów do rozwoju, ograniczeń, kompetencji (wiedzy, umiejętności i postaw), wartości, predyspozycji zawodowych, stanu zdrowia.
- 2. Świat zawodów i rynek pracy**, m.in.: poznawanie zawodów, wyszukiwanie oraz przetwarzanie informacji o zawodach i rynku pracy, umiejętność poruszania się po nim, poszukiwanie i utrzymanie pracy.
- 3. Rynek edukacyjny i uczenie się przez całe życie**, m.in.: znajomość systemu edukacji i innych form uczenia się, wyszukiwanie oraz przetwarzanie informacji o formach i placówkach kształcenia, uczenie się przez całe życie.
- 4. Planowanie własnego rozwoju i podejmowanie decyzji edukacyjno-zawodowych**, m.in.: planowanie ścieżki edukacyjnej i zawodowej z przygotowaniem do zdobywania doświadczenia zawodowego oraz refleksji nad nim, podejmowanie i zmiany decyzji dotyczących edukacji i pracy, korzystanie z całonizyjowego poradnictwa kariery.

Cel orientacji zawodowej

Celem orientacji zawodowej w klasach IV–VI jest poznawanie własnych zasobów, zapoznanie uczniów z wybranymi zawodami i rynkiem pracy, kształtowanie pozytywnej i proaktywnej postawy uczniów wobec pracy i edukacji oraz stwarzanie sytuacji edukacyjnych i wychowawczych sprzyjających poznawaniu i rozwijaniu zdolności, zainteresowań oraz pasji.

Przykładowe cele dla 1. obszaru:

1. POZNAWANIE WŁASNYCH ZASOBÓW – uczeń:
 - 1.1 określa własne zainteresowania, zdolności i uzdolnienia oraz kompetencje;
 - 1.2 wskazuje swoje mocne strony oraz możliwości ich wykorzystania w różnych dziedzinach życia;
 - 1.3 podejmuje działania w sytuacjach zadaniowych i ocenia swoje działania, formułując wnioski na przyszłość;
 - 1.4 prezentuje swoje zainteresowania/uzdolnienia na forum z zamiarem zaciekawienia odbiorców.

Z dokumentów europejskich

*Żadne państwo nie może pozwolić
na marnowanie talentów, na stratę ludzkiego
bogactwa, żadne państwo nie jest tak bogate,
aby marnować talenty swoich obywateli.*

(„Raport Komitetu Kultury i Edukacji Komisji
Europejskiej o edukacji dzieci zdolnych”)

Nie pozory, ale chroniczna zmiana

Dziękuję za uwagę!

Talent sam się nie obroni!

Razem dla edukacji zdolnych!